УДК 334.78

КЛАСТЕР ЯК ФОРМА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

О.І. Будрик, Л.Д. Комач

Проаналізовано механізм формування кластера в агропромисловому комплексі регіональної економіки та методи оцінки ефективності його функціонування з використанням зарубіжного й вітчизняного досвіду кластероутворення з метою внесення пропозицій щодо стратегічного розвитку на регіональному рівні.

Ключові слова: *кластер, економічні механізми, інструменти, регіон, інноваційність, ефективність.*

КЛАСТЕР КАК ФОРМА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

О.И. Будрик, Л.Д. Комач

Проанализирован механизм формирования кластера в агропромышленном комплексе региональной экономики и методы оценки эффективности его функционирования с использованием зарубежного и отечественного опыта кластерообразования с целью внесения предложений по стратегическому развитию на региональном уровне.

Ключевые слова: *кластер, экономические механизмы, инструменты, регион, инновационность, эффективность.*

CLUSTER AS A FORM OF TERRITORIAL ORGANIZATION OF REGIONAL ECONOMY

O. Budryk, L. Komach

Issues of innovative development and competitiveness of the country, regions, and organizations are quite burning today. At the regional level cluster associations of economic entities, that are linked by close economic ties and complement with each other, can be reserve to ensure the strategic development and competitiveness

The article contains the results of research of the questions regarding conditions, potential and necessity of creation of cluster forms of the territorial organization of the economy, that allows to increase labour productivity and production efficiency, reduce transaction costs, stimulate innovative activity, increase efficiency of use of natural resources and innovative potential of Lugansk region. The research is carried out by study of international and domestic

© Будрик О.І., Комач Л.Д., 2016

experience of cluster formation of industrial and economic and municipal utilities. The geographic and natural and resource potential of the region, its economic state and agro-industrial complex, which has priority in this area, are analysed. The results have demonstrated that the region has favourable preconditions for the formation and development of agro industrial enterprises of the cluster type. There is concentration of manufacturers of raw materials; suppliers of resources; organizations of scientific and educational complex; high level of industry development and export of products; necessity of creation and implementation of innovations; the active role of regional and local authorities in supporting of its formation and development. The questions of the mechanism of cluster formation in the agricultural complex of regional economy and methods of assessing social and economic effectiveness of its functioning, which are carried out on the basis of presence of positive influence of clusterization on separate components of integral competitiveness of the region, are analysed in the article. Namely, these are growth of amount of gross regional product per head, increase of labour productivity and level of wages, reducing of unemployment. The regional development strategy is formed based on the obtained results.

The practical propositions suggestions and recommendations for strategic development of agro-industrial complex at the regional level are suggested through formation and creation of associations of cluster type, that plays a key role in the creation of favourable conditions for business activity, contributes to the activity of economic entities, allows to adapt to the conditions of external environment.

Keywords: *cluster, economic mechanisms, tools, region, innovation, efficiency.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової економіки та глобалізації посилюється необхідність підвищення конкурентоспроможності країни, окремих регіонів, організацій. На регіональному рівні резервом зростання конкурентоспроможності можуть стати кластери господарюючих суб'єктів, пов'язаних між собою тісними економічними зв'язками, що доповнюють один одного. Незважаючи на широке висвітлення кластерного підходу в регіональних економічних дослідженнях вітчизняними й зарубіжними ученими, залишаються недостатньо розробленими теоретичні й організаційні основи формування регіональних кластерів промислових та інфраструктурних галузей, агропромислового комплексу. Останнім часом пожвавилися дослідження проблематики формування й функціонування кластерів в Україні. Це пояснюється в першу чергу тим, що одним із головних стратегічних завдань державної політики розвитку нашої країни є підвищення конкурентоспроможності підприємств і регіонів, а також зміцнення їх ресурсного потенціалу. Механізм формування регіонального кластера та методика оцінки соціально-економічної ефективності його функціонування є актуальними й вимагає подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія кластерів тісно пов'язана з такою сферою дослідження, як теорія розміщення виробництва та виробничих сил, основоположниками якої стали А. Маршалл, Т. Палландер, Р. Мюрдаль, Х. Річардсон, Е. Робінсон, І. Тюнен, А. Вебер, А. Леш та ін. Роботи М. Портера визначають кластер як основний стимул розвитку регіональної економіки, конкурентоспроможності країн і регіонів. Істотний внесок у розробку проблем сучасних форм організації управління регіональної економіки внесли вітчизняні вчені: Ю.В. Громико, Н.Н. Волкова, Т.В. Сахно, І.В. Заблодська, М.Д. Андрійчук, Н.А. Мікула та ін.

Мета статті – розробка механізму формування кластера в агропромисловому комплексі регіональної економіки та методів оцінки ефективності його функціонування з використанням зарубіжного й вітчизняного досвіду кластероутворення з метою внесення пропозицій щодо стратегічного розвитку на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринкові відносини в господарюванні поставили перед Україною гостру проблему активізації інноваційної діяльності, спричинену як специфічним станом економіки, так і низкою ресурсних обмежень, зумовлених вимогами до перспектив економічного розвитку. Отримання членства в СОТ зобов'язало Україну досягти й підтримувати належний рівень інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки.

У загальноекономічному сенсі кластер є групою географічно локалізованих взаємозв'язаних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних центрів, ВНЗ та інших організацій, взаємодоповнюючих один одного в досягненні конкретного господарського ефекту з метою підсилення конкурентних переваг окремих компаній і кластера загалом [6; 7]. Таким чином, однією з ознак кластера в загальній моделі виробничо-кооперацийних та інших взаємодій суб'єктів господарювання є принцип територіальної локалізації. Як показала практика, кластерна форма територіальної організації економіки дозволяє збільшити продуктивність праці й ефективність виробництва, знизити трансакційні витрати, стимулювати інноваційну діяльність. За останні роки відзначено достатньо зразків утворення та розвитку кластерів у найрізноманітніших сегментах регіональної економіки та їх переважаючу роль у стимулюванні розвитку, збільшенні зайнятості, зростанні бюджетних доходів, залученні інвестицій і, зрештою, зростанні валового регіонального продукту. Можна стверджувати, що не існує універсальної концепції розвитку

підприємств і окремих територіальних утворень. Оскільки кожне з них відрізняється своїми характерними особливостями, особливого значення набуває локальна політика, передусім локальна стратегія інноваційного прогресу, яка часто формується саме завдяки кластерному підходу. Розуміння кластерної ідеології у світовій спільноті швидко зростає, а кластери стають ключовим компонентом багатьох соціально-економічних стратегій, що зумовлює переорієнтацію економічних досліджень на регіональний рівень і пошук шляхів формування конкурентоспроможних регіонів [5; 7].

Можна виокремити дві основні причини, за яких створюються кластери [3]:

– можливість отримувати виграш від розподілу витрат на підтримку та розвиток загальних для декількох компаній ресурсів;

– географічна близькість, що забезпечує дешевизну й швидкі терміни постачання необхідного для господарської діяльності ресурсів і послуг.

На Сході України, у басейні середньої течії Сіверського Дінця, розташовані землі Луганщини. Територія області становить 26,7 тис. км^2, або 4,4% території України. Ландшафт регіону – степовий, ґрунти – чорноземи, більша частина земель зорана. Аналіз річних звітів головного управління статистики в Луганській області за останні роки показав тенденцію спаду виробництва товарів промисловості, сільського господарства, зовнішньоекономічних зв'язків і т. ін. [8]. Аналіз обсягу випуску товарів і послуг у Луганській області за видами економічної діяльності в 2012–2013 роках (табл. 1) свідчить, що провідними в цьому регіоні є переробна та добувна промисловість, також значну частку займають сільське господарство, постачання електроенергії та газу, оптова та роздрібна торгівля, складське господарство.

З огляду на кризові явища в господарстві та суспільстві країни Луганська область належить до депресивних областей України і потребує проведення реструктуризації господарства. Незважаючи на скорочення обсягів товарів і послуг у цьому регіоні, слід відзначити зростання обсягу сільськогосподарської продукції, постачання електроенергії та газу, розвитку складського господарства.

Економічні показники регіону за останні роки мають тенденцію до зниження. За статистичними даними та проведеними розрахунками [8], у 2013 році частка валової продукції сільського господарства (включаючи мисливство та лісове господарство) у загальному обсязі валового регіонального продукту всіх галузей економіки Луганської області склала 11,8%. Обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств у фактичних цінах становив 6502,2 млн грн.

Таблиця 1

Випуск товарів і послуг у Луганській області за видами економічної діяльності

Показник	Обсяг у фактичних цінах; млн грн		Структура, %	
	2012	2013	2012	2013
Сільське, лісове та рибне господарство	7409	7932	5,40	6,19
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	15705	12848	11,44	10,03
Переробна промисловість	63948	55493	46,59	43,33
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	6489	6936	4,73	5,42
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9531	8871	6,94	6,93
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6440	7509	4,69	5,86
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2103	2104	1,53	1,64
Будівництво	3801	3453	2,77	2,70
Операції з нерухомим майном	4464	4807	3,25	3,75
Тимчасове розміщування й організація харчування	737	773	0,54	0,60
Інформація та телекомунікації	813	906	0,59	0,71
Фінансова та страхова діяльність	1772	1838	1,29	1,43
Професійна, наукова та технічна діяльність	1467	1343	1,07	1,05
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	754	789	0,55	0,62
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3456	3751	2,52	2,93
Освіта	4037	4379	2,94	3,42
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3129	3105	2,28	2,42
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	499	484	0,36	0,38
Надання інших видів послуг	693	764	0,50	0,60
Усього	137247	128085	100,00	100,00

Сьогодні саме аграрний комплекс забезпечує найбільшу частку фінансових надходжень до бюджету України. Його розвиток покладено в основу стабілізації економічного стану країни. За даними земельного обліку загальна площа сільськогосподарських угідь на початок 2014 року становила 41,5 млн га (69% території України), з яких 32,5 млн га – площа ріллі. У володінні та користуванні

сільськогосподарських підприємств знаходилося 49,2% від загальної площі сільськогосподарських угідь, громадян – 38,4%, інших користувачів – 1,5%, 10,9% складали землі запасу та землі, не надані у власність і постійне користування. У 2014 році виробництвом сільськогосподарської продукції займалося 53 тис. підприємств, які використовували близько 22 млн га сільськогосподарських угідь [8].

Луганська область не є винятком. За наявності загальної території області 2668,3 тис. га – 73,3% (1956,0 тис. га) належить до земель сільськогосподарського призначення (табл. 2).

Таблиця 2

Землі України та Луганської обл. (на 1 січня 2014 р., тис. га)

	Усього земель	У тому числі					
		Землі сільськогосподарського призначення	Ліси та заліснені площі	Забудовані землі	Землі під водою	Відкриті заболочені землі	Інші землі
Україна	60354,9	42744,5	10624,4	2542,6	2422,9	981,6	1038,9
Луганська область	2668,3	1956,0	356,2	128,3	22,0	16,5	189,3

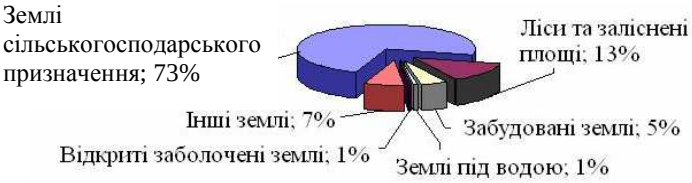

Рис. 1. Структура земель Луганської області

З урахуванням значної кількості площ сільськогосподарського призначення в Луганській області, слід розглядати цей факт як потенційну можливість покращення соціально-економічного стану регіону, що підтверджується основними економічними показниками регіону за період 2010–2014 років (табл. 3).

Обсяги валової продукції сільського господарства за аналізований період зростають. Її частка у валовому регіональному продукті в 2013 році становила 11,8%. Незважаючи на скорочення кількості діючих сільськогосподарських підприємств, зростає обсяг

продукції на одну особу та рентабельність сільськогосподарського виробництва в 2014 році склала 28,6%, що свідчить про достатньо високий рівень прибутковості сільського господарства.

Таблиця 3

Основні економічні показники регіону за 2010–2014 роки

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Валовий регіональний продукт, млн грн	45541	57202	58767	55108	…
Доходи населення, млн грн	51338	58619	67025	70827	…
Валова продукція сільського господарства, млн грн	4951,6	6202,6	6280,2	6502,2	5188,9
Продукція сільського господарства, %	10,87	10,84	10,69	11,80	…
Виробництво валової продукції сільського господарства на одну особу, грн/ос.	2152	2718	2773	2892	2327
Кількість діючих сільськогосподарських підприємств, од.	1986	1901	1741	1747	1623
Рентабельність сільськогосподарського виробництва, %	11,6	27,7	28,5	17,8	28,6

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце (72,2% від загального обсягу виробництва) традиційно належить продукції рослинництва (рис. 2).

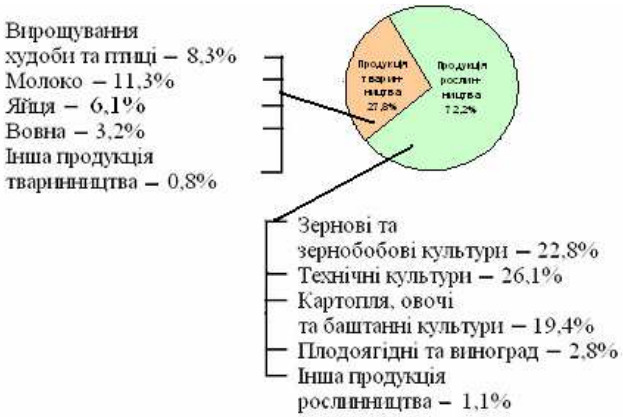

Рис. 2. Структура валової продукції сільського господарства Луганської області в 2014 році

Аналіз посівних площ сільськогосподарських культур під урожай у 2015 році свідчить, що значна частка посівної площі області – 51,13% – відведена на вирощування зернових і зернобобових культур, 40,86% – під технічні культури (соняшник, соя, ріпак) [6].

На сьогодні Україна є одним із основних світових виробників насіння соняшнику. Питома вага України у світовому виробництві соняшнику та олії, виробленої з нього, становить близько 65%.

Обсяг виробництва насіння соняшнику зростає майже щороку. Діючі в Україні потужності з переробки насіння олійних культур станом на 01.01.2015 року становлять 15,23 млн т переробки насіння олійних культур на рік [2]. Великі підприємства масложирової галузі України – маслоекстракційні й масложирові комбінати – виробляють до 85% олії. Дрібні сільськогосподарські підприємства, які використовують для переробки насіння власні маслоробні, виготовляють до 15% від загального обсягу олії. Виробництво олії в Україні тісно пов'язано з вирощуванням соняшнику. У загальному обсязі виробництва олійних культур соняшник займає більше 90%, а в структурі посівних площ – до 9,6% (табл. 4).

Загальна посівна площа сільськогосподарських культур під урожай 2015 року (715,3 тис. га) порівняно з 2014 роком зменшилася на 15,2%. У 2015 році скоротилася посівна площа під соняшник порівняно з 2014 роком на 9,8% (4,5 тис. га). Водночас площа під соняшник у загальній структурі посівних площ збільшилася до 40,86%. Спостерігається зростання врожайності соняшнику на 1,14%, навіть за умови скорочення посівних площ, що забезпечило збільшення рентабельності реалізації соняшнику до 43,2% та свідчить про значну ефективність виробництва маслоекстракційної продукції.

Таблиця 4

Основні показники вирощування соняшнику в регіоні

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Посівна площа сільськогосподарських культур, тис. га	…	994,4	1012,5	1030,0	844,0	715,3
Посівна площа під соняшник, тис. га	362,8	359,3	362,1	365,9	296,8	292,3
Посівна площа під соняшник, %	…	36,13	35,76	35,52	35,17	40,86
Виробництво соняшнику, тис. т	382,4	578,4	558,4	639,5	525,7	…
Урожайність соняшнику, ц/га	10,5	16,1	15,4	17,5	17,7	…
Рентабельність реалізації соняшнику, %	49,7	59,9	49,5	36,4	43,2	…

Регіон має два потужні маслоекстракційні заводи (Сватівський та Троїцький), які на сьогодні не мають змоги стабільно вести господарську діяльність. Однією з основних проблем є те, що знизилася купівельна спроможність потенційних споживачів, посилився контроль якості продукції та умови експорту, а також і те, що устаткування на підприємствах застаріло та зменшилося в кількісному вимірюванні, а для його модернізації необхідні фінансові засоби та інвестиційні вкладення. Ці та інші фактори значно порушують стійкість системи організаційних зв'язків, які забезпечують раціональне використання ресурсів, праці та капіталу.

Зараз в Україні досить сприятливі умови для створення кластерів у масложировій галузі, оскільки ця галузь є однією з найбільш розвинених у нашій країні, при цьому під час кризи держава прагнутиме приділяти цьому сегменту велику увагу, оскільки масложирова галузь приносить значну частку доходу в бюджет держави. Ця галузь залишається інвестиційно привабливою для інвесторів. А реалізація в рамках кластера інвестиційно-інноваційних проектів повинна підсилити конкуренцію із самостійно працюючими компаніями та привернути іноземних інвесторів. Луганська область має всі класифікаційні ознаки [1; 4], необхідність і стратегічну перспективу утворення агропромислового об'єднання кластерного типу:

– підприємства, які створять основу кластера;
– високий рівень розвитку галузі;
– високий рівень експорту;
– можливості для створення та впровадження інновацій;
– тісні взаємини зпідприємствами цієї галузі.

У регіоні склалися сприятливі передумови для утворення та розвитку агропромислового об'єднання кластерного типу: існує концентрація компаній-виробників сировини; постачальників ресурсів; організацій науково-освітнього комплексу; високий рівень розвитку галузі та експорту продукції; необхідність створення та впровадження інновацій; активна роль з боку регіональних і місцевих органів влади в підтримці їх формування та розвитку. Цілі формування регіонального кластера маслоекстракційних і сільськогосподарських підприємств регіону [1; 2]:

– підвищення конкурентоспроможності учасників кластера за рахунок упровадження новітніх технологій;

– зниження витрат і підвищення ефективності відповідних наукомістких послуг за рахунок ефекту синергії й уніфікації підходів у логістиці, інжинірингу, інформаційних технологіях, менеджменті якості та ін.;

– забезпечення зайнятості в умовах реформування маслоекстракційних і сільськогосподарських підприємств регіону;

– консолідоване лобіювання інтересів учасників кластера в різних органах влади.

Основне завдання кластера полягає в оптимізації процесів взаємодії його учасників, що забезпечує максимальне значення показників ефективності. Оцінювання соціально-економічної ефективності функціонування регіонального кластера проводиться на підставі наявності позитивного впливу кластеризації на окремі складові інтегральної конкурентоспроможності регіону, а саме: зростання об'ємів валового регіонального продукту на душу населення, підвищення продуктивності праці та рівня заробітної плати, скорочення безробіття. Кожен із учасників кластера має бути переконаний у власній вигоді та справедливості розподілу загального синергетичного ефекту. При цьому ефективність кластера визначається результативністю його діяльності на різних рівнях функціонування. На підставі отриманих результатів формується регіональна стратегія розвитку.

Висновки. Подальші дослідження з проблематики кластеризації в регіональній економіці можуть полягати у виявленні вже існуючих об'єднань, у рамках яких проводиться обмін знаннями та інноваціями, в оцінці ефективності їх роботи, пошуку шляхів підтримки, заохочення та стимулювання учасників кластера, а також у з'ясуванні доцільності формування нових кластерів у регіоні, оскільки кластер як форма територіальної організації економіки відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов діяльності бізнесу, сприяє активності господарюючих суб'єктів, дозволяє адаптуватися до умов зовнішнього середовища, що змінюються, і підвищує ефективність і конкурентоспроможність регіону.

Список джерел інформації / References

1. Амбросов В. І. Влияние системных связей на организационную структуру агроформирований / В. І. Амбросов // Экономика Украины. – 2012. – № 3. – С. 80–89.

Ambrosov, V.I. (2012), ["Vliyanie sistemnix svyazej na organizacionnuyu strukturu agroformirovanij", *Ekonomika Ukraine*], No. 3, pp. 80-89.

2. Благодир Л. М. Конкуренція в олійно-жировій галузі України: поведінковий і функціональний аспекти / Л. М. Благодир, Н. Г. Вигонюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2015. – № 6. – С. 35-42.

Blagodir, L.M., Vy`gonyuk, N.G. (2015), ["Konkurenciya v olijno-zhirovij galuzi Ukraine: povedinkovi i funkcionalni aspekti", *Visnik Vinniczkogo politexnichnogo institutu*], No. 6, pp. 35-42.

3. Богма О. С. Кластери і технопарки – основа переходу вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 6, т. 3. – С. 189–193.

Bogma, O.S. (2006), ["Klasteri i texnoparki – osnova perexodu vitchiznyanoyi ekonomiki na innovacijni shlyax rozvitku", *Visnik Xmelniczkogo nacionalnogo universitetu*], No. 6, issue 3, pp. 189-193.

4. Будрик О. І. Регіональні кластери – сучасна форма організації управління регіональною економікою / О. І. Будрик, Л. Д. Комач // Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції, 7-8 листопада 2012 року «Економічні проблеми модернізації та інноваційного розвитку промисловості». – Днепропетровськ, 2012. – С. 154–157.

Budryk, O.I., Komach, L.D. (2012), ["Regionalni klasteri – suchasna forma organizaciyi upravlinnya regionalnoyu ekonomikoyu", *Ekonomichni problemi modernizaciyi ta innovacijnogo rozvitku promislovosti*: Tezi dopovidej vseukrayinskoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi, 7-8 listopada 2012], Dnepropetrovsk, pp. 154-157.

5. Бутенко А. І. Феномен кластера у формуванні інноваційної моделі економіки регіону / А. І. Бутенко, Э. В. Лазарева // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 2. – С. 25–28.

Butenko, A.I., Lazareva, E.V. (2009), ["Fenomen klastera u formuvanni innovacijnoyi modeli ekonomiki regionu", *Investiciyi: praktika ta dosvid*], No. 2, pp. 25-28.

6. Регіональна економіка та природокористування / Голіков А. П., Дейнека О. І., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 352 с.

Golikov, A.P., Dejneka, O.I., Pozdnyakova, L.O., Chernomaz, P.O. (2011), [Regionalna ekonomika ta prirodokoristuvannya], Centr uchbovoyi literaturi, Kyiv, 352 p.

7. Румянцев А. П. Розвиток високотехнологічних кластерів в умовах глобалізації / А. П. Румянцев, М. П. Хмара // Економіка ринкових відносин. – 2008. – № 2. – С. 34–43.

Rumyancev, A.P., Hmara, M.P. (2008), ["Rozvitok visokotehnologichnih klasteriv v umovah globalizaciyi", Ekonomika rinkovih vidnosin], No. 2, pp. 34-43.

8. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/

[Sajt Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukraine], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/

Комач Любов Дмитрівна, канд. хім. наук, доц., кафедра економіки та прикладної статистики, Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Рубіжне). Адреса: вул. Леніна, 31, м. Рубіжне, Луганська обл., Україна, 93009.

Комач Любовь Дмитриевна, канд. хим. наук, доц., кафедра экономики и прикладной статистики, Институт химических технологий Восточноукраинского национального университета им. В. Даля (г. Рубежное). Адрес: ул. Ленина, 31, г. Рубежное, Луганская обл., Украина, 93009.

Komach Lyubov, Candidate of Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), Associate Professor, Department of Economy and applied Statistics Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Rubizhne). Address: Lenin str., 31, Rubizhne, Luhansk region, Ukraine, 93009.

Будрик Оксана Ігорівна, асист., кафедра економіки та прикладної статистики, Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Рубіжне). Адреса: вул. Леніна, 31, м. Рубіжне, Луганська обл., Україна, 93009. E-mail: budrik.ksu@gmail.com.

Будрик Оксана Игоревна, ассист., кафедра экономики и прикладной статистики, Институт химических технологий Восточноукраинского национального университета им. В. Даля (г. Рубежное). Адрес: ул. Ленина, 31, г. Рубежное, Луганская обл., Украина, 93009. E-mail: budrik.ksu@gmail.com.

Budryk Oksana, Lecturer, Department of Economy and applied Statistics Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Rubizhne). Address: Lenin str., 31, Rubizhne, Luhansk region, Ukraine, 93009. E-mail: budrik.ksu@gmail.com.

Рекомендовано до публікації канд. екон. наук, доц. О.В. Ілляшенко, канд. екон. наук, доц. Ю.А. Завойських, д-ром екон. наук, проф. М.В. Чорною.
Отримано 01.04.2016. ХДУХТ, Харків.